

Forfatter: Oehlenschläger, Adam

Titel: Poetiske Skrifter IV

Citation: Oehlenschläger, Adam: "Poetiske Skrifter IV", i Oehlenschläger, Adam: *Poetiske Skrifter IV*, udg. af H. TOPSØE-JENSEN , 1926-1930, s. 446. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-oehl04val-shoot-idm140153714524016/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Poetiske Skrifter IV

- gjøre et Løfte, hvilket alle Nærværende maatte ogsaa
 drikke, og gjøre noget Løfte ved« (III, 261).
 131 *nyde Livet* »At nyde sit Liv (beholde)« (Vedel
 S. 18—19).
 133 *Fostre* Fostersøn.

AXEL OG VALBORG

Affattelsestid: »Axel og Valborg« er digtet i Paris Dec-
 ember 1807—Februar 1808; muligvis har Oehl. dog senere
 paa Aaret gennemset sin Tragedie. I Breve af 16/9 (til Fru
 Rahbek) og 16/11 1808 (til Christiane) bebudedes Hjem-
 sendelsen; Stykket naaede dog først til København 11/1
 1809. (Indledning S. XVIII—XX; »Erindringer«, II, 1850,
 S. 116 og 127; III, S. 7, 17, 19—21; Mynsters »Mindeblade«,
 1879, S. 140, 163, 169—170, 173—177, 181—182; »Breve fra
 og til H. C. Ørsted« I, 1870, S. 258, 275—278, 289; *Vilh. An-
 dersen:* »Adam Oehlenschläger. Ungdom«, 1899, S. 255—256.)
Udkom Januar 1810; Førsteudgaven er lagt til Grund for
 nærværende Udgaves Tekst, dog sammenholdt med Dig-
 terens egenhændige, for Grevinde Schimmelmann bestemte
 Manuskript (Kgl. Bibliotek; Abrahams' Autografsam-
 ling). Senere af Digteren besørgede Udgaver i »Tragödiern«,
 II, 1831; »Tragödiern«, V, 1842; »Tragödiern«, VI, 1849.

Allerede i det forsinkede Decemberhefte af »Ny dan-
 ske Tilskuer« 1808 (S. 819—821) gav Rahbek en begejstret
 For anmeldelse af Tragedien, og inden Stykket blev trykt,
 cirkulerede flere Afskrifter af det i København (enkelte
 findes endnu paa Det kgl. Bibliotek). Et Vidnesbyrd om
 de Forventninger, det vakte, er følgende: Som første Prøve-
 hefte paa Abrahamsens, Rahbeks og Nyerups store Folke-
 viseudgave udsendte R. Nyerup 1809 »Axel Thordsen og
 Skjøn Valborg, en norsk Ballade«, der i Fortalen beteg-
 nedes som »en Forløber for Oehlenschlägers nyeste Dra-
 ma, hvorpaa Rahbek i Tilskueren No. 102—3 har spendt
 Publicums hele Opmærksomhed« (S. 3). Andet Prøvehefte
 — 1810 — var »Aage og Else«; Udgiveren, Rahbek, hen-
 viste udtrykkelig til den Opmærksomhed, »Axel og Val-
 borg« havde skabt om denne Vise, meddelte Varianter fra

Oehlenschlägers Tekst(?) og optrykte den af Digteren komponerede Melodi til Folkvisen.

Tragedien indleveredes af Rahbek til Det kgl. Teater, der antog den 2/5 1809; den opførtes første Gang som Festforestilling i Anledning af Kongens Fødselsdag 29/1 1810; Oehlenschläger overværede her omsider Premiären paa et af sine store Arbejder. (»Erindringer«, III, S. 19). Indtil 30/5 1911 har Stykket oplevet ialt 105 Opførelser paa Det kgl. Teater. Hertil kommer Opførelser paa Dagmarsteatret (fra 22/11 1906; 8 Gange), Folke- og Skolescenen (fra 5/12 1924; 57 Opførelser, Teatrets største kunstneriske Succès); Aarhus Teater (fra 20/11 1904; 9 Gange); Odense Teater, der allerede i Sæsonen 1846—47 opførte Tragedien, har givet den 23 Gange indenfor Sæsonerne 1901/02—1920/21; endvidere har flere rejsende Provinselskaber spillet Stykket, der er den hyppigst opførte af Tragedierne. Axel har været udført bl. a. af P. Foersom, N. P. Nielsen, Michael og Wilhelm Wiehe, Zangenberg og Adam Poulsen; Valborg af Maria Heger, Anna Wexschall (Fru Nielsen), Fru Eckardt, Oda Nielsen og Anna Larssen; Vilhelm af Heger, Ryge, Johannes Poulsen og Sv. Methling; Sorrebroder Knud af Michael Wiehe, Martinus Nielsen og Nik. Neibensdam, J. P. E. Hartmanns Ouverture (Op. 57), komponeret 1857, spillet første Gang i »Musikforeningen« samme Aar, anvendes ved Opførelser paa Det kgl. Teater siden 1/9 1863; til Visen om Aage og Else benyttes endnu i Reglen Oehlenschlägers førnævnte Melodi (»Melodier af Adam Oehlenschläger, udg. af A. P. Berggreen«, 1857, S. 2); Weyses Melodi er komponeret 1817.

Oehlenschlägers *Kilde* er P. Svy: »200 Viser om Konger, Kemper og Andre«, 1695, Fjerde Part, Nr. XXIII; Visen om Axel Torsen og Skøn Valborg. Til Stykkets historiske Baggrund er benyttet Snorres Hømskringla i *Johan Peringskiöld's* Udgave (1697) og Suhm: »Historie af Danmark« VI (1793) og VII (1800). Digterens Excerpter af Snorre og Suhm findes paa Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Samling 2752, 4to, Fasc. V) og er i det følgende benyttet til Noterne.

Se Indledningen S. XVIII—XXX. Den fyldigste Under-

søgelse er stadig *Baggesens* Anmeldelse fra 1813 («Danske Værker. Anden Udgave», XI, 1847, S. 237—293). Et Udtryk for Samtidens Beundring er *J. C. Lange*: »Fragmentariske Bemærkninger over Sørgespillet Axel og Valborg« (1810); den konservative Skoles kritiske Opfattelse kan studeres i »Prof. Oehlenschlägers Axel og Valborg udenlands vurd. deret. Fra det Svenske ved J. Kragh Høst« (1812), en Oversættelse af en meget uskaansom Artikel af *P. A. Wallmørk* i »Journal för Litteraturen och Teatern« fra samme Aar, der omgaaende fremkaldte et skarpt Gensvar fra Stykkets svenske Oversætter i Romantikernes Organ »Pölyfem« (5. Samlingen, Nr. 46—48). Se endvidere: *F. C. Dahlmann*: »Betragtninger over Oehlenschlägers dramatiske Værker«, 1812, S. 33—42; *J. L. Heiberg*: »Prosaiske Skrifter«, III, 1861, S. 258; *J. le Fevre Deumier*: »Oehlenschläger«, 1854, S. 67—98; *Clemens Petersen* i »Fædrelandet« 7,9 1863; *P. L. Møller*: »Adam Oehlenschläger«, 1876, S. 50—52; *Edvard Brandes*: »En Opførelse af »Axel og Valborg« i »Af Dagens Krønike«, I, 1890, S. 289—318; *Vilh. Andersen*: »Adam Oehlenschläger. Ungdom«, 1899, S. 246—260; *Ida Falbe-Hansen*: »Oehlenschlägers nordiske Digtning«, 1921, S. 64—65. Om den rette Opfattelse af Valborgs Karakter har Digteren udtalt sig i »En Reise«, II, 1818, S. 166—170 og »Erindringer«, III, S. 19. 136 Mottoet er taget fra Visens Strofe 200 hos Syv.

137 *Peder Syvs Kæmpeviser* Visen er Nr. XXIII i Fjerde Part: »Alle Baand ere for svage til at binde Kierligheds«.

Svend og Harald Svend Estridsøn og Harald Haarde-raade; *Kong Magnus* er Magnus den Gode (Harald Haardersades Saga, Kap. 18). Den svenske Konge, som hjalp Svend og Harald, hed Olaf, ikke Amund.

1135 Malfrids, ikke Christinas Dødsaar. Oehl. har Aarstallet fra Suhm, V, S. 480.

Hakon Magnus den Godes Søn den omtalte Hakon var ikke en Søn af Magnus den Gode, men af Magnus Haraldsøn (†1069). Hakon blev Konge samtidig med Magnus Barfod, men blev syg paa en Jagtudflugt og døde 1094.

Hakon Herdabreith Søn af Kong Sigurd Mund; blev 10 Aar gl. (1057) taget til Konge af sin Fars og Kong Eystein Magnussons Tilhængere, efter at begge disse Konger var dræbt. Efter forskellige uheldige Kampe lykkedes det ham at overvinde og fælde sin Farbroder Kong Inge i Slaget paa Isen ud for Oslo (Februar 1161). Hakon var nu Rigets Enehersker, men Inges Tilhængere sluttede sig til Erling Skakke, hvis Søn Magnus kaaredes til Konge. Hakon Herdebred faldt, ikke 15 Aar gl., i Slaget paa Romsdalsfjord 1162 mod Erling. Hans Liv fortæller Snorre i Sagaen, der bærer hans Navn, og i Magnus Erlingsøns Saga.

138 *Askel* er ikke det samme som Axel. Askel fra Førland nævnes i Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 4.

Thord Husfreyva hans Død fortælles i Inges Saga, Kap. 25.

Harald Gille Norges Konge 1130--1136, dræbt af Sigurd Stembe. Hans Navn er dog kun ved en Misforstaaelse knyttet til Handlingen, idet Syv har opfattet Gidske-Ætten i Visen som den *gilske* Æt. Gidske-Ætten var en anset Stormandsslægt, der hørte hjemme i Borgund Præstegæld.

en *Keiser Henrik* mellem 1125, da Henrik V døde, og 1190, da Henrik VI besteg Tronen, var der ingen Kejser af dette Navn.

Henrik Løve Hertug af Bayern og Sachsen (1129--1193).

Overfuldet fra Opland Visens Strofe 166.

Eisten eller Augustinus Norges tredje Erkebiskop; udnævnt af Kong Inge 1157, modtog Pallium 1160 af Pave Alexander III og vendte tilbage til sit Bispedømme Aaret efter. Han stod paa Erling Skakkes Side, men om Uvenskab mellem ham og Hakon taler Historien ikke, ligesom det er udelukket, at denne har sat en anden til Biskop under hans Fraværelse. Han blev tvertimod vel modtaget af Trondhjems Beboere, da han endnu i Hakons Tid vendte tilbage fra Rom.

Erkedegn den fornemste af Domkapitlet efter Biskopen.

byggede den store Trondhiems Domkirke Eystein gjorde Olaf Kyrres enskibede Kristkirke til Kor i en korsformet Domkirke. Han byggede paa Tværskibene og Langskibet i den nye Kirke; et Alter i søndre Tværskib indviedes November 1161. Ombygningen var altså endnu i sin Begyndelse det Aar, Tragedien foregaa.

139 *Staller* se Note til S. 1.

Sorlebroder Dominikanermunk. Dominikanerordenen stiftedes iøvrigt først 1216.

142 *Hvor dunkelt for en Sommermorgen!* H. C. Ørsted protesterede paa Naturvidenskabens Vegne: »thi vel er det sandt, at Vinterdagene ere kortere i Norden, men derfor ere just Sommerdagene desto længere, og om Sommeren maa det ret meget tidligt være lyst i Trondhjem«. (Breve fra og til H. C. Ørsted«, I, S. 277). *Klippes . . . af Kongerne* Snorre fortæller, at Kong Magnus den Gode en Gang om Aaret gjorde dette. (Harald Haarderaades Saga, Kap. 25).

143 *Harald Haarderaade fandt det uværdigt* han klippede Ligets Haar og Nægle for sidste Gang, laasde Helgen's skrinet og kastede Nøglen i Nidelven. (Harald Haarderaades Saga, Kap. 83 (80)*).

St Innocenz Innocens I, Pave 402—417.

disse trønde Kors de fandtes ikke i Kristkirken, men i Mariakirken (Magnus Barfods Saga, Kap. 18 (16)).

Olaf Kyrre og Kong Magnus Olaf Kyrre, Søn af Harald Haarderaade, Konge 1066—1093; Magnus Barfod, hans nægte Søn og Efterfølger, Konge 1093—1103.

en femtenaarig Møe i Visen er Valborg ved Afskeden kun et lille Barn, der »leger med Æble og Blomme« (Strofe 3—4).

144 *Valborg var sat i Kloster — At læse Sømmen sye og læse lære* Visens Strofe 11—12: I klosteret sættis hans liden brud, — At hun skulde Sømmen lære. — De lærde hende silke-søm at sye, — At læse lod de hende lære.

*) Hvor Kopistællingen i Perlogskildes Udgave afviger fra den nu almindelige i F. Jónassons Tekstutgave og Gustav Storms Oversættelse, er stedsmærket Noteret i tilføjet i *Pænetes*

Kong Eisten var fanget 1157 overvandt Inge sin Broder Eisten; Inges Høvding Simon Skalp fangede ham og lod ham dræbe (se S. 178). Oehl. har noteret sig, at der mellem Kong Eistens Mænd findes en »Aslak den Unge« (Inges Saga, Kap. 31), hvis Far ganske vist hedder Jon, men som Digteren identificerer med Tragédiens Hovedperson.

Grunt raste Landets Sønner Harald Gilles tre Sønner Sigurd (Hakon Herdebreds Far), Inge og Eisten, som efter Sigurd Slembes Drab havde delt Magten i Riget, endte med at bekæmpe hinanden indbyrdes. Det lykkedes Inge at besejre og fælde begge Brødrene; selv faldt han 1161 i Kampen mod Hakon paa Isen ved Oslo.

145 *Fra Barnsbeen kaldtes vi vel Ægtefolk* i Visen, hvor Aldersforskellen mellem dem er langt større, fæster Axel Barnet til sin Brud, inden han drager ud paa sin 11-aarige Udenlandsfærd (Strofe 9—11).

150 *Hvor lider Valborg* hvorledes befinder Valborg sig.

151 *Hun kaldes Axels Brud* Strofe 29—30: »Hvor Axels brud, af alle mand — Hun kaldes, i hvort hun gaar. — De kalder hende Axels Fæstemøe skion. — Og gjør det af got gammen, — De agte hende Haagen Kongens søn.« —

154 *Pyramiderne* Baggesen paataler i sin Anmeldelse »de langt fra hentede Sammenligninger« og det »franske mythologisk lærde Galanterie« i denne Monolog («Danske Værker», XI, S. 261).

155 *Thora* Hakon Herdebreds Moder hed saaledes; Oehl. har derfor valgt dette Navn fremfor Visens Malfred. Thora var iøvrigt ikke Dronning, men Tjenestekvinde hos Simon Bonde; Kong Sigurd havde forelsket sig i hende, da han en Dag red gennem Gaarden og hørte hende synge ved Kværnen.

Radegast, Schwantevit, Provo, Siva, vendiske Guder. Svantevit var Hovedguddommen, hvis Tempel laa i Arkona paa Rygen; Radegast var Ærens og Styrkens, Provo Retfærdighedens Gud; Siva Livets og Kærlig-

- hedens Gudinde. Oehl. har sin Viden fra Suhm (VI, S. 210—211).
- 156 *Jeg hilser dig, min Kiærlighed* en begejstret Analyse af denne Replik's kunstneriske Virkning findes hos Baggesen (S. 261—263).
- 157 *Helfrid* Axels Søster. I Visen er det hende, der raader Axel til at forklæde sig som hendes Bud (Strofe 37—41).
- 159 *Kom vel i Hu, min unge Brud* Visens Strofe 10: »Kom vel i hu min lille brud, — Idag monne jeg dig fæste, — Jeg vil nu reyse af Landet ud, — Og fremmede Herrer gæste».
- Han tiener i Herr Henriks Hær* Strofe 15: »Her Axel tiener i Kejsrens gaard, — Førgylte haver hand spore, — Sit sverd hand vel ved siden bær, — Og Ridderlig var hans fore» (α: Adfærd).
- Men ak! han sover ei sødelig* Strofe 16: »Her Axel sover saa sødelig, — Alt som en Herre mon sømme, — Om Natten har hand ei roe hos sig, — Alt for sine sterke drumme».
- O vær mig tro, min Fæstemøe* Strofe 46: »I lovede at være min fæstemøe, — Den tro skal i mig holde, — Jeg sviger eder ej paa verdens øe, — Det lover jeg eder min bolde. — Men lykken vender sig ofte om».
- Maaske han for dit Aasyn stauer* Strofe 38: »Her stander du Helfrid søster fin, — Nu venter du ikke min komme, — Hvor lever Valdborrig fæstemøe min, — En rose for alle de blomme?»
- 161 *Hadrianus Episcopus servus servorum Dei* Biskop Hadrian, Guds Tjeneres Tjener; den sædvanlige Indledningsformel for Pavebreve.
- Ak! det er i Romersproget* »Ja! men netop Anbringelsen af Romersproget i Axels Mund ved denne Leilighed er Gudernes Sprog; og det den omfavnede Mø foreløste Munkelatin paa dette Sted Ord fra den tredje Himmel. Indtil Versets Snublen over Pave-Navnet er Alt i denne henrykte Fortælling mesterligt. Hvor maler den paa eengang Glæden, Axels Kjærlighed, hans Frøhed, Tidsaldren selv, og, kort sagt, Alt,

hvad Digteren har villet bringe os levende for Øie ved denne Gjenkjendelse«. (Baggesen, S. 264).

162 *saf* broderet.

Skurdguder (oldn.) udskaarne Guder, Afgudsbilleder, *granvoxne* Ordet betyder egl. spinkel af Vækst, smæker. Oehl. bruger det = høj og rank (som en Gran) (Olaf Hansen).

164 *En grusom Skiebne har opreist sin Muur* smlg. »Set. Hansaften-Spile, nærværende Udgave I, S. 232:

En grusom Skiebne kold sit Jomglitter
Imellem evende unge Hjerter trænger.

165 *Sigurd af Reine* mellem Oehl.s Snorreoptegnelser findes følgende Bemærkning: »Sigurd af Reine, Hakons Mand, en forstandig Helt«. *Reine* er Peringskiölds Gengivelse af *Reyri*, Rør i Ringsakers Herred paa Hedemarken. Sigurds Tale i Hakon Herdebreds Saga, Kap. 8, har givet Grundlaget for Oehl.s Karakteristik af ham i Tragedien. Han var en af Kong Hakons mest betroede Mænd; Snorre kalder ham klog og veltalende, men han regnedes ikke for at være synderlig modig. Han fortsatte Kampen mod Erling Skakke efter Hakons Fald, men faldt ved Tønsberg Febr. 1163.

Et Kjøbmandsskib er løbet ind i Fiorden i Bergen forbød Erling Kjøbmandsskibene at sejle nordpaa til Trondhjem. Sine egne Skibe lod han sætte paa Land og det Rygte udsprede, at han vilde blive i Bergen og forsvare sig dér. En Dag gav han Købmændene Lov til at sejle; de mødte Hakons Flaade ved Møre og fortalte, at Erling afventede Kampen til Lands. Hakon fortsatte med 14 Skibe til Romsdalsfjorden; her overfaldt Erling ham med 21 Skibe. Hakon faldt i Kampen (Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 5—7).

Ung Magnus Søn af Erling Skakke og Kristine, Kong Sigurd Jorsalfars Datter. Han blev fem Aar gl. valgt til Konge i Bergen.

Arne Brigdeskøl hans Drab fortælles i Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 3.

Ingebiørn Spil Ingebiørn Sipel, Hakons Lendermand,

- dræbtes Vinteren efter Arne Brigdeskals Drab (smst. Kap. 4).
- 166 *Bekesuden* ρ : Bøgeskuden, Kong Inges Langskib. I den Kamp, Hakon sigter til, var det iøvrigt Inge, der gik af med Sejren. (Oehl. noterer: »Inges og Hakons Slag i Wigén, hvor Inge kommer til med Bekesuden og tvinger Hakon til at flye»). H. C. Ørsted gjorde spøgende Indsigelse mod Repliken paa Historiens Vegne (»Breve fra og til H. C. Ørsted», I, S. 277). *Gregorius Dagsen* Kong Inges mægtigste Høvding; han ramtes under Kampen ved Bevja (Bälverå ved Uddevalla) af en Pil i Struben og styrtede i en Vaage (Januar 1161). Det var ikke Hakon selv, men en af hans Mænd, der skød Gregorius.
- den skranten Vissenfod!* to Aar gl. — 1136 — var Harald Gilles Søn Inge blevet taget til Konge. I Kampen mod Sigurd Slembe blev den lille Konge haaret i en Kjørtellig under Slaget, og Folk mente, at han derved havde faaet de Skrøbeligheder, han siden led under: han blev skærvrygget, den ene Fod var vissen, og han gik daarligt. (Inges Saga, Kap. 2 og 22). Oehl. kalder ham en Niding, fordi han havde dræbt sine Brødre Kong Sigurd, Hakons Far, og Kong Eisten.
- Njørjasund* Gibraltarstrædet. I sin Ungdom drog Erling Skakke med Ragnvald Jarl fra Orknøerne paa Jordsalsfærd; Beretningen om hans Kampe i Middelhavet har Oehl. fra Suhm VI, S. 171.
- Blaamændens Øxehug* »Saracenerne, iblant hvilke vare Blaamænd, det er Æthiopier, værgede sig mandeligen, og fik Erling i det samme et Hug paa Halsen ved Skuldderen, hvorfor han siden stedse maatte bære sit Hoved paa skak, hvorefter han fik det Tilnavn Skakke» (Suhm a. S.).
- Særkland* Saracenernes Land. Erling kom forevrigt ikke til Afrika.
- Dromund* Krigsfartøj paa Middelhavet. Smlgn. S. 46.
- Magni Visdom* Magnus er Kong Magnus den Gode.
- 167 *I Danmark har alt Valdemar beviist* bedre i Ms.: I Danmark gav alt Valdemar Boviis paa. *Valdemar* er Valdemar den Store.

Augustinus Erkebiskop Eisten. Se Noten til S. 138.
andre Mure imod din Magt nemlig ved at salve og
krone Magnus til Konge. Dette skete dog først efter
Hakons Fald.

168 *undfange* modtago.

Erlings Rygter Harald Gille beviste ved at vandre
uskadt paa 9 glødende Plovjern sin Paastand om at
være Kong Magnus Barfods Søn og Kronarving. Oehl.
har maaske tænkt paa Popos Jærnbyrd («Palmatoke»),
siden han kalder det et Redrag (Magnussønnernes
Saga, Kap. 30 (26)). Harald maatte gaa ind paa ikke
at stræbe efter at blive Konge, saalænge Sigurd Jor-
salfar og hans Søn Magnus levede. Efter Sigurds Død
tilrev han sig dog Magten, overvandt Magnus, lod ham
mishandle, iemlæste og blinde. (Magnus Blindes Saga,
Kap. 8). Magnus' Ven Biskop Reinold i Stavanger blev
derpaa lokket til Bergen som mistænkt for at have
skjult hans Skatte; da han ikke vilde bøde 75 Mark
Guld, lod Harald ham hænge.

170 *Vigen* se Noten til S. 10.

171 *Kyriolax* »Hr. Alex« 3: Kejser Alexios Komnenos i
Byzans (1081—1118).

172 *Jer Stammenfader* Hakon nedstammede ikke fra Olaf
Trygvesson.

173 *Hadrianus* † 1159.

Nu strider Victor hardt med Alexander »Efter Has-
driani Død bleve den 7 September tvende Paver valgte
paa eengang: Roland, som kaldte sig Alexander III, af
de fleste, og Octavianus, som kaldte sig Victor IV, af
de færre; Keiseren [Frederik Barbarossa] holdt, som
rimeligen kunde være, med den sidste, da de vare Ven-
ner, men Kongerne af Frankerige, Engelland og Sicilien,
og fast alle Danske Bisper samt næsten gandske Eu-
ropa med den første« (Suhm VII, S. 54).

Conciliet Kirkeforsamlingen. Paverne vælges ellers af
Conclavet (Kardinalforsamlingen), men Oehl. har fra
Suhm noteret: »Concilium erkjendte *Viktor* for ret-
mæssig Pave« (se Suhms Skildring af Conciliet i Pavia,
VII, S. 82).

- 175 *Kirkebogen* Kirkebøger indførtes først 1646; i *Visens* Strofe 63—65 fortæller Knud, at Axels og Valborgs »Herkomst« er optegnet i Sortebrødrekløstret.
177 *omspænder Hiertet* herefter følger i Ms.:

Naaz Tvedragt tæter ud den stærke Rygnaz
Og efterlader kun en visen Beenrad.

- 178 *fire Konger Harald Gilles fire Sønner Magnus, Sigurd, Inge og Eisten.*
Thord Husfrya se Note til S. 138.
Da Eisten fra Skotland kom dette skete længe før Hakon Herdebredds Fødsel. Eisten arvede ikke Trøndelagen efter Sigurd, men fik den ene Tredjedel af Riget af Inge og Sigurd, da han 1142 var landet i Trondhjem og taget til Konge af Trønderne (*Inges Saga*, Kap. 13). Efter Sigurds Død tog han sig af hans Søn Hakon. Om hans Drab 1157 og om Axels Forhold til ham — se Noten til S. 144.
min Avindsmand straks efter Magnus Erlingsøns Kaaring søgte Erling Skakke og Magnus Tilflugt hos Valdemar den Store, der lovede at støtte dem mod Hakon (*Magnus Erlingsøns Saga*, Kap. 2; Subm VII, S. 100).
179 *St. Jean de Laune* Kejser Frederik Barbarossa opfordrede Valdemar til at møde i St. Jean de Laune (ved Sæne-Floden), »hvor den 29 August [1162] et Concilium skulde begynde, for at igien skaffe Eenighed i Kirken«. Til Gengæld lovede han ham »Lehn (Præfectura) over ganske Slavien eller Venden«. Absalon advarede Kongen, men forgæves. — Rejsen gennem Tyskland vakte stor Opsigt. »Rygtet udbredte nu saaledes hans Redelighed og Retfærdighed, at de Tydske Mødre løbe ham med deres smaa Børn i Møde, udi Tanke, at de, naar han rørte ved dem, skulde faae des større Lykke til Væxt og Opdragelse. Bønderne vare ligesaa overtroiske, thi de begjærede, at han skulde tage noget af deres Korn i sin Haand, og kaste ud paa Ageren, i den faste Tanke, at det derved skulde voxte des bedre.« — Ved List fik Kejseren Valdemar til at tage Danmark som Len af sig. »Vel sandt at det

- lader, at han selv og de Danske have ei villet, at dette Vassalskab strakte sig til Danmark, men alene til Venden.«...Kejseren var en »ærgjerrig og forfængelig Herre.« (Suhm VII, S. 111—122). Rejsen til St. Jean de Laune foregik forøvrigt først efter Hakon Herdes breds Død.
- 180 *Han har sig ladet skille ved sin Hustrus Clementia* og saa denne Begivenhed fandt Sted efter Hakons Død. »Henrik . . . lod sig den 23 November [1162] udi Costnitz skille ved sin Gemahlinde Clementia efter Keiserens Tilskyndelse, og svor Keiseren, at de vare hinsiden for nær beslægtede, dog den rette Aarsag skal have været, at hun ingen Sønner fødte ham« (Suhm VII, S. 134).
- 182 *et Blund et Øjeblik*, Smågn. nærværende Udgave I, S. 90.
- 184 *dele dømme*.
Naboths Vinggaard l. Kong. 21.
- 186 *Argelist* Forrødderi.
- 188 *tilsyneladende* øjensynlig.
- 192 *Daabsødskindes* Strofe 92: »En frue dem begge til daaben bar, — Der de finge daabens gave, — Her Asbiørn begge deris fader var, — Hin anden maatte de ej have«.
Augustini Flugt uhistorisk. Se Noten til S. 138.
Pallium se Noten til S. 5.
Cherubim se Noten til nærværende Udgave II, S. 95.
- 193 *Famulus* Medhjælper, Sekretær.
- 195 *den gamle Normandsven* Hadrianus havde som Kardinal været paa Sendefærd til Norge for at oprette Erkebispesædet i Trondhjem og indvie Jon Birgersøn til Erkebiskop. Som Pave vedblev han at interessere sig for Normændene. (Inges Saga, Kap. 23).
Hydra en Slange med ni Hoveder, der blev dræbt af Herakles; *Cerberus* en Hund med tre Hoveder, der bevogtede Indgangen til Underverdenen.
- 196 *Vee den, hvem Dydens Røst er ikkun Ord* Ms. har: Held den, hvem Dydens Røst er meer end Ord.
- 197 Bryllupshymnen er en forkortet (4 Strofer mod Origis

- nalens 19) og meget fri Gengivelse af den tyske Salme- digter Paul Gerhards (1608—1676) »Frauentobe«, der er digtet over Salomons Ordsprog, 31.
Dannemænd brave Mænd.
Gloria in excelsis Deo Ære være Gud i det høje!
- 198 Optrinet i Kirken svarer til Visens Strofe 81—98. Her er de elskende dog fuldt forberedte paa deres Skæbne; Oehl. har gennem den tilintøtgørende Overraskelse gi- vet Scenen en mægtig dramatisk Kraft.
- 200 *smilker* Folkeviscedtryk, forklaret af Syv i hans Ord- liste til Folkeviscedgaven som »Smiler lidt«; *under Skind* under Kappen, o: iømligt.
- 201 *Du arme Pige* Ms.: Min gode Pige.
- 202 *Han skierer Klædet sønder mellem dem* »den uden Undtagelse største Theatereffect, vi kjende« (Bagges- sen, XI, S. 270).
- 205 *Den rene Form staaer enghvid tilbage* Ms.: Den skjønnne Form staaer englereen tilbage.
- 206 *Min elskte Rachel* Ms. har *Rebekka*; Ørsted gjorde Digteren opmærksom paa denne bibelhistoriske Fejl- tagelse (»Breve fra og til H. C. Ørsted« I, 1870, S. 277). Den dukker pudsigt nok op igen i Oehl.s tyske Over- sættelse af Tragedien (»Schriften«, VII, 1829, S. 74).
- 207 *Axel betyder stor og herlig* Oehl. har fra Suhm ko- teret: »Axel betyder i det gamle danske Sprog, hvad som er stort og herligt« (VII, S. 15).
- 208 *Druide* Oehl. mener *Dryade*, Træets Guddom. Druis- der kaldtes Præsterne i det gamle Britannien. Fejlen blev staaende i samtlige danske Udgaver fra Digterens Levetid; den er kun rettet i Stykkets anden tyske Ud- gave (»Schriften«, VII, 1829, S. 75).
- 210 *Stille skal jeg sidde* o. s. v. Strofe 139—140: »Jeg vil sidde i hoyeloft viid, — Og virke det guld i hue, — Saa sørgelig vil jeg leve min tiid, — Alt som en Turtel- Due. — Hun hviler aldrig paa grønne green, — Hen- dis been er aldrig saa møde, — Hun drikker aldrig det vand saa reen, — Men rører det først med Fødder«.
- 212 *en ufrisk Mand* Strofe 100: »Erland Erkedegn talde paa stand, — Den viseste blant de klerke, — Den agter

- jeg for en ufriskt [o: uprovet] mand, — Der kiender
ej elskoven sterke».
- Eleonora von Hildesheim* Historien er Oehl's egen
Opfindelse.
- 213 *den blege Mand* Ms.: den store Mand.
Horoscop her forvekslet med *Nativitet*: Himmelhvel-
vingens Udseende (Stjernernes Stilling) paa et givet
Tidspunkt (et Menneskes Fødselsstund). Paa Grund-
lag heraf mente Astrologien at kunne forudsige Men-
neskets Livsskæbne af den Stjernekonstellation, han
var født under.
- 217 Ideen til Vilhelms Genfærdsscene har Oehl. laant fra
Schillers »Don Carlos«, hvor Prinsen paa Ludwig Mer-
cados Raad benytter sig af Sagnet om, at Keiser Carl
V gaar igen, til at prøve et Flugtforsøg, forklædt
som hans Genfærd (V Akt, 6 Auftritt, 4891 ff.; smlgn.
5111 ff.).
Det rene, det uskyldige Bedrag Erkebiskoppens, af
Oehl. billigede Udtalelser, minder i betænkelig Grad
om Popos Ræsonnementer. Smlgn. S. 60.
- 218 *Larve* Iklædning.
- 220 *den høire Kirkepiller* ifølge Scenearvisningen S. 139
maa det være den venstre.
de hellige Kors se S. 143.
- 221 *Geistlighedens Stav* Ms. tilføjer:
- De vilde ægte sig i andet Leed,
Skiant Kirken selv forbyder det med Strenghed
I sywendis.
- En Bemærkning af Ørsted (»Breve«, I, S. 277) fik Oehl.
til at udelade disse Linjer.
- 222 *paa Gaffelbænken* Olaf Kyrres Saga, Kap. 2: »Thet
hade warit en gammel sedwane uti Norige / at Konun-
gens högsäte war midt på längebäncken / och blef alt-
så öhl och dricka fram om elden burit. Men Konung
Oláf lát först giöra sig högsäte på högbäncken eller
gafwelbäncken [o: Gavlbænken] twürt öfwer stugan.
Han lát och först giöra ugnar och skårstenar uti stu-
gornæ (Peringskiöld II, S. 188).

Klædedragten smst.: »Then tiden uptoge de Norske
många främmande seder og klädedrucht til at bruka /
såsom vore högfärdige hosor / snörade och tildragne
om benen; somlige spänte och gullringar om sina ben.
Tå brukade man och sådane räckar / som wore sam-
mandragne och tihopa knytte på sidan / och ärmarna
ther til fem alnar långa / hwilka wore så trånge / at
the måste pådrages med en handtygel / och tihopa
knytas uti rynkor alt up til axlen.»

- 223 *Magnus Barfod* Olaf Kyrres Søn. Paa sine Krigstog
havde han og hans Mænd faaet Smag for skotske og
irske Moder i Klædedragten; de gik med bare Lægge
og korte Kjortler og Overkapper (»the gingo barbente
omkring gatorna och hade stackotta räckar och stack-
otta kapper; hwarföre han blef kallad Magnus Bar-
fod eller Barben« (Magnus Barfods Saga, Kap. 18 (16).
Peringskiöld II, S. 221).

Bægre Olaf Kyrres Saga, Kap. 2: »Uti Konung Olafs
tid begynte man at bruka särskilte mått och begare /
til at dvicka utaf« (II, S. 188).

Dronning Zoe Kejserinde i Byzans 1028—1052. Ha-
rald Haarlagers Ophold i Konstantinopel som Fører
for Væringerne, Kejserens nordiske Livvagt, fortælles
i Harald Haarderaades Saga Kap. 3—15 og er senere
(1827) behandlet i Tragedien »Væringerne i Mikla-
gard«. Allerede i Januar 1807 havde iøvrigt P. O.
Brøndsted henledt Oehl's Opmærksomhed paa Værin-
gerne som »et Sujet at vælge til en dansk stor Tra-
gedie« (»Uddrag af P. O. Brøndsteds Dagbøger«, 1850,
S. 25).

- 224 *Du kommer lige fra Myklegaard* Endride Unge deltog
i Ragnvald Jarls og Erling Skakkets Middelhavstogt (se
Side 166 og Noten dertil) og kom derfra til Mikla-
gard, hvor han oplevede Miraklet med Olaf den Hel-
liges Sværd Neiter (Hakon Herdebredds Saga, Kap. 20).
Kejseren byggede dog ikke en ny Kirke til Sct. Olafs
Ære, men lod Sværdet ophænge over Alteret i Væ-
ringernes Olafs-Kirke.

Saa sover end I paa den blotte Jord »Thet war theras

- sed / når the sig nederlade til at såfwa / at hwar och en hade hjälm på hufwudet och lifwet betäckt med skiölden; men swärdet måste liggia under hufwudet / så at mannen skulle med then högre handen hålla om handfästet« (Hakon Herdebredds Saga, Kap. 20. — *Peringskiöld*, II, S. 395).
- Rider end Kong Olaf... paa sin hvide Hest* under en af Væringernes Kampe med Hedningerne saa disses Konge en høj og anseelig Mand, som red i Spidsen for Væringerne paa en hvid Hest (Hakon Herdebredds Saga, Kap. 21).
- 226 *den danske Jarl* i Harald Haarderaades Saga Kap. 58 (56) fortælles om en Greve i Danmark, som tvang sin norske Tjenestekvinde til at bage Brød paa Sct. Olafs Dødsdag, som hun vilde helligholde. Brødene forvandlede til Sten, og Greven blev blind til Straf for sin Helligbrøde.
- 227 *Kjøping* Købstaden, alm. Betegnelse i Middelalderen for Nidaros. Trondhjem kaldtes hele Trondelagen.
- 229 *yske Svend* se Note til S. 20.
- 231 *Han døer*. Baggessen kaldte Munkens Død for »Pletternes Plet paa det saaledes tiljaskede snechvide Drama« (XI, S. 282).
- 232 *Freyas Stjerne* Plancten Venus..
Aftenbakker Flagermus.
- 234 *Schwarzburg* og *Weissenfels* Ordspil. To Bynavne fra Thüringen.
- 235 *Luduhorn* Lur.
Erling Skakke løbet ind i Fiorden for at bevare Stedets Enhed har Oehl. henlagt den afgørende Kamp, der i Virkeligheden fandt Sted i Romsdalsfjorden, til Trondhjem.
- 236 *denne unge Daare* Vilhelms strenge Dom over Kongen modsiges af Snorre, der kalder ham en vakker, lystig og vennesæl Mand, men fremhæver, at hans store Ungdom (han faldt kun 15 Aar gl.) gjorde ham afhængig af sine Høvdinge.
- 238 *skianke Karpen Blod i Trondhiems Fiord* Karpen er en Ferskvandsfisk. Digteren rettede da i senere Uds

- gaver *Karpen* til *Kampen* (=Kampstenen), uden at det kan kaldes nogen Forbedring.
- Axels Skiold* Visens Strofe 162: »Hans skiold var baade hvid og blaa, — Det klendis i marken vide, — To røde hjerter der i monne staa, — For æren vilde hand stride».
- 243 *forekaste* her med direkte Person-Objekt: dadle, anklage.
- 248 *de barkeklædte Kæmper* naar Birkebeinerne her kæmper for Hakon Herdebreds Sag, er dette ikke historisk korrekt. De spillede første Gang en politisk Rolle, da Magnus Erlingsøn havde været Konge i 13 Aar; da rejste de sig til Opstand til Fordel for Eisten Meyla, Kong Eisten Haraldsøns Søn, og de blev siden Sverres bedste Støtte. Navnt stammer fra, at de i Nødsaar bandt Birkebark om Fødderne i Stedet for Sko.
- 249 *Elvegrimmer* »Björkebenarnas församlade krigsfolk bestod mästandels af Markemän och Elfvcgrymare« (Magnus Erlingsøns Saga, Kap. 37. — Peringskiöld II, S. 445). Elvegrimer kaldtes Indbyggerne ved Elven (i: Götaelven).
- 252 *den Bleges Kind* smukkere i Ms.:
- Den Bleges Kind du færet venlig rød,
Snart skal et Mørgenrødt mig hulet flamsle.
Der aldrig hidser sig til Middagslød;
Et Afrennødt, som aldrig gaar til Hvile.
- Efter denne Strofe tilføjer Ms.:
- I høye Hvalvinger! I dunkle Gange!
Hvor tidt som Børn jeg sneg mig tørt og bønge
Med Anselmes Drum i spæden Børn,
Nu tager Axel her sit Arvesæde:
Snart skal en anden Yngling, god og værn,
Kært for hans egen Grav i Kirken træde.
- 253 I Visen dør Kongen før Axel, hvem han doende har opfordret til at hævne sig. Under den paafølgende Kamp falder Axel med 18 Saar i Brystet (Strofe 167—177).
- 255 *godsligt* hyggeligt; Ordet er maaske indført i Dansk af Oehl. (fra Norsk).

- 257 til *Giengiseld* for Axels Ring, ikke for Vilhelms Visé.
258 *Det var Ridder Herr Aage* Oehl. har Visen om Aage og Else fra B. C. Sandvigs »Levninger af Middelalderens Digtekunst« I, 1780, S. 63—65; de mange Smaaafvigelser fra Sandvigs Tekst viser, at den er citeret efter Hukommelsen.
259 *fordi han havde ei Skind* man plejede at lægge en Flig af sin Skindkappe imellem, naar man bankede paa med sin Jærnhandske eller sit Sværdhæfte.
260 *Hvem gik Jomfru Else* Oehl. har forkortet Visen stærkt og bl. a. oversprunget Versene, der skildrer, hvorledes Else følger sin døde Fiestemand til Kirkegaarden. Hertil sigter Ordene: *Hvem gik Jomfru Else. Nanna smiln. nærværende* Udgave III, S. 190.
Hjalmar faldt paa Samsø i Kampen mod Angantyr og hans Brødre; da hans Lig blev bragt hjem til hans Brud, den svenske Kongedatter Ingeborg, segnede hun død om. Se Oehlenschlägers »*Örvarodds Saga*«, Kap. 22.
hendes Hierte er brustet i »En Reiso«, II, S. 166—169 fører Oehl. et udførligt Forsvar for Valborgs Død, der tildels er gentaget i »Erindringer« III, S. 19—21. Paa sidstnævnte Sted meddeler Digteren dog en ud fra senere rationalistiske Skrupler digtet Monolog, i nøje Tilknytning til Visens Udgang, »hvormed Valborg kunde ende Stykket, naar Vilhelm har sagt sin sidste Replik, og troer, at hun er død.«

VALBORG

reiser sig fra Axels Lig og nærmer sig Vilhelm.

Nei — end ei død, min ædelig Herre!
Din Sang jeg høit maas prise;
Men Valborgs Hierte brast ei, disvarre,
Ved Aages og Elses Visé.

En langsom Død i dette Kloster
Mig Livet først skal røve.
Dog dette Offer mig intet koster;
Saa staaer min Tro sin Prøve!

Kom nu, Hr. Erland Erkehøp! kom,
Indvie mig til Guds Ære!
Man af den dunkle Helligdom
Først Valburg død skal bære.

Kom nu hver Jernist og Riddet huld;
Det volde jer ingen Harm!
Indvjer, og kaster det sorte Muld
Over ung Valborgs Arm.

Nu ganger Valborg i Nonnetal,
I Klosteret har hun hjemme.
Messen hun aldrig forsømme skal,
Og aldrig Axel glemme.

Bedre dog, ei at væte fød,
End kun i Sorg at græde;
Næst Selen synker i Havets Skied,
At mindes sin tabte Glæde.

Gu'd denne forlade, søer Aarsag en,
At de ei sammet maas være,
Som have hinanden af Hiettet kær,
Og elsker i Tugt og Æret

261 *Dit Skiold, dit Sværd... omvundet af din Piges Blomsterkrands* dette fremstilles paa den smukke Titelvigning i Originaludgaven, som oprindeligt er tegnet af Oehl. til Grevinde Schimmelmans haandskrevne Eksemplar af Tragedien.

CORREGGIO

Affattelsestid: Allerede i sit Brev til Goethe fra Paris, Máj 1807, omtaler Oehl. sine Planer om en »Correggio«. Med Mellemrum blev Tanken genoptaget; han drøftede den saaledes paa Coppet (Vinteren 1808—1809) med Digteren Zach. Werner. Den endelige Tilskyndelse til Arbejdet modtog han det følgende Foraar i Parma og Modena; Tragedien blev digtet paa Tysk i Rom og Grotta ferrata samme Sommer (den var afsluttet i August 1809), og blev først efter Hjemkomsten samme Efteraar oversat til Dansk af Digteren. (Indledningen S. XXXI—XXXIII; »Erindringer«, II, 1850, S. 66, 169, 185—186, 204, 206, 214—218; III, S. 7—8, 17, 30; »En Reise«, I, 1817, S. 93; Mynsters »Mindeblade«, 1879, S. 170 og 189; »Breve fra og til Hans Christian Ørsted«, I, 1870, S. 288; »Goethe-Jahrbuch«,